

УДК 336.9

ДО ПИТАННЯ ЗМІСТУ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

С.О. КІДАЛОВ,

аспірант кафедри адміністративного та фінансового права, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ. Україна

Науковий керівник: Курило В.І., доктор юридичних наук, професор, академік АН ВО України, заслужений юрист України, директор ННІ земельних ресурсів та правознавства НУБіП України

Розглядаються теоретико-правові та законодавчі засади ведення рибного господарства, їх практичні проблеми та напрями вдосконалення.

Ключові слова: риба, рибне господарство, державне управління.

Проблема ефективного використання водних живих ресурсів в Україні сьогодні є однією із гострих проблем соціально-економічного розвитку держави. Важливість збереження рибної галузі, як цілісного сектору економіки, впливає з потреби забезпечення населення продовольством, а галузей національної економіки – сировиною, та відтворення природних живих ресурсів.

Рибна промисловість – господарський комплекс з видобутку, первинної переробки риби, інших морепродуктів та виробництву рибної продукції для задоволення потреб населення.

У сучасному розумінні рибальством охоплюється процес вилучення (вилову, добування, збирання) не лише риб, а всіх водних живих ресурсів, тобто організмів, життя яких неможливе без перебування (знаходження) у воді. До них належать: риби на всіх стадіях розвитку; морські ссавці; водні безхребетні; ракоподібні; інші водні тварини; водорості.

Ведення рибного господарства здійснюється у рибогосподарських водних об'єктах, до яких належать канали, водосховища, озера, ріки, моря, включаючи води континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України і інших держав. Водний кодекс України передбачає можливість обмеження прав водокористувачів в інтересах рибного господарства та водного промислу на тих водних об'єктах держави, які використовуються для промислового добування риби або мають значення для відтворення її запасів.

Використання водних живих ресурсів можливе на праві загального та спеціального користування.

Спеціальним використанням ресурсів рибного господарства вважаються всі види користування водними біоресурсами (за винятком любительського і спортивного рибальства у водоймах загального користування), що

здійснюються з їх вилученням (виловом, добуванням, збиранням) із природного середовища. [9] Це, зокрема, промислове добування, науково-промислові чи науково-дослідні, контрольні лови. Підстави, порядок і умови виникнення, здійснення і припинення таких видів користування визначено, крім постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства» від 28 вересня 1996 року, Інструкцією «Про порядок спеціального використання водних живих ресурсів», затвердженій Міністерством екології та природних ресурсів України і Держкомрибгоспом 10 лютого 2000 року.

Промислове добування ресурсів здійснюється на основі відповідних Правил промислового рибальства, які затверджені Держрибгоспом для басейнів Чорного і Азовського морів і рибогосподарських водних об'єктів України, а також Режимів рибальства до зазначених Правил, які встановлюються щорічно.

Спеціальне використання водних живих ресурсів здійснюється за плату в межах затверджених у встановленому порядку лімітів (виділених квот). На їх підставі державним органом рибоохорони, в зоні діяльності якого буде здійснюватись промисловий лов, видається дозвіл, у якому зазначається найменування користувача, назва і реєстрація судна, обсяг квоти, мета і знаряддя лову. [9]

До загального користування водних живих ресурсів відноситься любительське (спортивне) рибальство здійснюється громадянами України, іноземцями, особами без громадянства переважно як загальне користування об'єктами тваринного світу. Воно полягає у безоплатному виллові риби, добуванні водних безхребетних і збиранні водних рослин з метою особистого споживання у спеціально визначених для цього рибогосподарських водоймах за винятком тих, що знаходяться у межах об'єктів природно-заповідного фонду, риборозплідних господарств, питних і технічних водойм. [15] Постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 1998 р. N 1126 "Про затвердження Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства" встановлено, що любительське рибальство – лов (добування) водних живих ресурсів для особистих потреб знаряддями лову, передбаченими правилами любительського і спортивного рибальства; спортивне рибальство – вид любительського рибальства з установленням певних вимог за умовами проведення спортивних змагань або кваліфікаційних нормативів.

Значення та актуальність рибної промисловості України в сучасних умовах важко переоцінити. Її основним завданням є задоволення потреб населення України в рибній продукції, яка для багатьох громадян є однією з основних в харчовому раціоні.

До складу агропромислового комплексу (АПК) України входять сільське господарство і галузі харчової промисловості, що переробляють його продукцію (цукрова, м'ясна, молокопереробна, олійно-жирова, плодоовочева, рибна, круп'яна і ін.), а також ряд обслуговуючих підрозділів. У словнику аграрно-правових термінів і понять автори визначають АПК (аграрно-

промисловий комплекс) як міжгалузеве утворення, яке містить у своєму складі сільськогосподарські та інші галузі держави та функціонує на базі широкого застосування розвинених та урегульованих нормами аграрного права інтеграційних та кооперативних зв'язків, охоплює виробництво сировини для сільськогосподарської та пов'язаних з нею галузей, їх матеріально-технічне забезпечення та обслуговування, усі стадії виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції та її переробки. До складу АПК входять три типи підприємств: 1) підприємства сільського, лісового, рибного та водного господарств; 2) підприємства, які забезпечують виробництво засобів для сільськогосподарської і пов'язаної з нею діяльності, підприємства агропромислового будівництва; 3) підприємства промисловості України, які здійснюють переробку м'ясної, молочної та харчової продукції та які організують елеваторне та складське зберігання результатів сільськогосподарської діяльності [16, с. 7].

Рибна промисловість відіграє значну роль у продовольчому комплексі країни, залишаючись важливим джерелом необхідного населенню тваринного білка і жиру, а також незамінних для людського організму мінеральних речовин та багатьох видів вітамінів. За напрямком використання, товари рибної промисловості поділяються на харчові продукти, корм для сільськогосподарських тварин (рибне борошно, кормова морожена риба) та сировини для фармакологічної, парфумерної, хімічної і ін. галузей промисловості. Кожен вид продукції рибної промисловості відрізняється за призначенням від аналогічного сільськогосподарського продукту ефективним та позитивним впливом на організм людини і тварини. Соціальна значущість рибної промисловості для нашого суспільства визначається вмістом у рибопродуктах крім харчових властивостей ще й біологічно активних речовин, на основі яких у багатьох країнах почали отримувати нові лікувально-профілактичні та дієтичні препарати, що межують між продуктом і ліками, а також лікарські засоби. Товари рибного господарства можуть виступати об'єктом купівлі-продажу на регіональних, загальнодержавних та міжнародних ринках, що зумовлюється можливостями транспортування та строками і умовами зберігання. Отже, рибна промисловість охоплює всі сторони виробництва рибної продукції – від відтворення рибних ресурсів до реалізації.

Під час переходу до ринкової системи господарювання шляхом передачі суб'єктів господарювання у приватну власність, застосовувалась реструктуризація шляхом розпаювання, тобто роздержавлення майна. Загальне законодавство України про приватизацію формувалося із Закону України від 4 березня 1992 р. «Про приватизацію державного майна» (в редакції Закону від 19 лютого 1997 р.), а також Законів України від 6 березня 1992 р. «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» (в редакції від 15 травня 1996 р.), від 6 березня 1992 р. «Про приватизаційні папери», від 19 червня 1992 р. «Про перелік об'єктів права державної власності,

що не підлягають приватизації», від 14 вересня 2000 р., декретів Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. № 57-93 «Про приватизацію цілісних майнових комплексів державних підприємств та їхніх структурних підрозділів, зданих в оренду», від 26 грудня 1992 р. №15-92 «Про приватизацію земельних ділянок» та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них.

Реструктуризація колгоспів рибної промисловості призвела до занепаду рибної галузі. Відсутність дієвого контролю з боку держави, щодо видобутку рибної сировини, катастрофічно зменшило її кількість. Поза сумнівом, вплинуло на ситуацію і браконьєрство - одна з головних проблем рибних запасів. Водночас велика кількість приватних підприємств, що займаються виловом, ігнорують лімітні обмеження встановлені законом України "Про рибне господарство, промислове рибалство та охорону водних біоресурсів" від 8 липня 2011 року N 3677-VI та приховують фактичний видобуток.

Таким чином, система контролю виходу кількості риболовецьких суден, їх водотоннажність у співвідношенні до рибного потенціалу водоймища, потребує вдосконалення. Разом з тим, вважаємо за необхідним встановити обмеження щодо кількості одночасного виходу суден та їх тоннажності.

Рибним господарствам необхідно підвищити рибопродуктивність ставів, розробити і запровадити новітні ресурсозберігаючі технології, продовжити на новому рівні роботи з селекції у рибництві, забезпечити прискорене будівництво лиманних рибницьких господарств на мілководних ділянках водосховищ.

Разом з тим, вирішення проблеми зменшення продуктивності водоймищ країни можливе також наступними шляхами:

- мінімізація промислового виробництва (закриття або перенесення в інші області шкідливих підприємств); основними видами діяльності в приморських районах повинні стати рекреація та рибне господарство. Що стосується портово-транспортної інфраструктури, то необхідно посилити екологічний контроль за судноплавством та діяльністю портів, зменшити обсяг перевезення на судах небезпечних вантажів, добитися будівництва та модернізації очисних споруд у портах;

- скорочення безповоротного водоспоживання та збільшення річкового стоку, в тому числі за рахунок зниження водомісткості виробництв; істотне підвищення штрафів за скидання неочищених стоків промислових підприємств;

- корекція напрямків землеробства в прибережних регіонах, відмова від вирощування культур, які вимагають застосування хімічних добрив і пестицидів;

- значне розширення охоронюваних територій і акваторій для збереження гено- і екофонду;

- відновлення міграційних шляхів і нерестовищ риби;

- жорсткість законодавства щодо управління та охорони берегової зони;

- постійний моніторинг стану морського середовища прибережних районів і моря;

- припинення скидання в море, лимани і річки неочищених стічних вод, поділ побутових і промислових стоків, забезпечення останніх закритими циклами водообміну, каналізація зливових стоків і забезпечення їх очищення перед випуском у море, запобігання потрапляння в море і лимани неочищених дренажних вод.

В усьому світі рибальство завдяки особливостям виробничого процесу добування сировини є галуззю дотаційною. Нині в Україні державні дотації рибній промисловості ліквідовано. У такому випадку для забезпечення підприємств галузі оборотними коштами необхідно спростити механізм їх кредитування.

З огляду на зазначене, причинами спаду обсягів виробництва за роки існування незалежної України стали відсутність досконалої законодавчої бази; поповнення рибних запасів водоймищ; погіршення стану матеріально-технічної бази; складність залучення кредитів для покриття сезонних витрат; порушення паритету цін на матеріально-технічні ресурси і рибопродукцію; недосконалість з точки зору розвитку конкуренції, організаційна структура галузі.

Для виходу рибної промисловості з кризи необхідно здійснити реформування рибної галузі шляхом відновлення матеріально-технічної бази, розширення районів лову, встановлення рентабельності вилову виходячи з раціоналізаторського співвідношення водотоннажності риболовецьких суден з рибопродуктивністю водоймищ; удосконалення організації зв'язків між підприємствами всередині галузі; впровадження ресурсозберігаючих та кормозберігаючих технологій, примноження рибних запасів, відновлення державних дотацій галузі.

Література

1. Аграрне право України / В.З. Янчук, В.І. Андрійцев, С.Ф. Василюк та ін.; За ред. В.З. Янчука. – 2-е вид., ререроб. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 720 с.
2. Аграрне право України / За ред. академіка АПрН України, професора Янчука В.З. – К.: Юрінком, 1996. – 560 с.
3. Аграрне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного. – К.: Істина, 2006. – 448 с.
4. Агропромисловий комплекс: правові питання / В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, О.О. Погрібний, В.О. Олійник; За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Урожай, 1992. – 192 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво „Юридична думка”, 2004. – 584 с.
6. Про приватизацію земельних ділянок: Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. №15-92 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

7. Про приватизацію цілісних майнових комплексів державних підприємств та їхніх структурних підрозділів, зданих в оренду: Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. № 57-93 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Про порядок спеціального використання водних живих ресурсів: Інструкція 25 лютого 2000 р. N 106/4327 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 8 липня 2011 р. N 3677-VI // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Про приватизацію державного майна: Закон України від 4 березня 1992 р. № 2163-XII // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): Закон України (в редакції від 15 травня 1996 р.), від 6 березня 1992 р. № 2171-XII // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Про приватизаційні папери: Закон України від 19 червня 1992 р. № 2173-XII // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації: Закон України від 07.07.1999 № 847-XIV // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
14. Про затвердження Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 р. N 1192 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
15. Про затвердження Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 1998 р. N 1126 // [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
16. Словник аграрно-правових термінів і понять. Навчальне видання / Укладачі О.М.Браніцький, С.І.Марченко, В.В.Шуляк. – К.: НАУ. 2002. –71 с.

К вопросу содержания и правового регулирования рыбного хозяйства в Украине

Кидалов С.О.

Рассматриваются теоретико-правовые и законодательные принципы ведения рыбного хозяйства, их практические проблемы и направления совершенствования.

Ключевые слова: рыба, рыбное хозяйство, государственное управление.

**To the question of maintenance and legal adjusting fish industry in
Ukraine**

Kidalov S.O.

*Examined teoretiko-legal and legislative principles of conduct of fish industry,
them practical problems and directions of perfection.*

Keywords: *fish, fish industry, state uprovlinnya.*